

- Панченко Е. И. Отзыв туриста как новый вид текста / Е. И. Панченко. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа до ресурсу : http://movoznavstvo.com.ua/download/pdf/2011_2/article/21.pdf (дата звернення 13.01.2016). – Назва з екрана.
- Погодаева С. А. Языковые средства аргументации во французском туристическом дискурсе : автореф. дис.... канд. филол. наук : 10.02.05 / С. А. Погодаева. – Иркутск, 2008. – 19 с.
- Тюленева Н. А. Лингвокогнитивные стратегии позиционирования и продвижения туристических услуг в российской и англо-американской рекламе: автореф. дис. ... канд. филол. наук : 10.02.20 / Н. А. Тюленева. – Екатеринбург, 2008. – 23 с.
- Филатова Н. В. Дискурс сферы туризма в прагматическом и лингвистическом аспектах : автореф. дис.... канд. филол. наук : 10.02.01 / Н. В. Филатова. – М. : МГЛУ, 2014. – 24 с.
- Шейгал Е. И. Интенсивность как компонент семантики слова в современном английском языке: автореф. дис. ... канд. филол. наук: 10.02.04 / Е. И. Шейгал. – М., 1981. – 26 с.
- Шипунова Н. Б. К проблеме семантического значения интенсификаторов / Н. Б. Шипунова// Логико-семантическая структура текста: межвуз. сб. науч. тр. – М., 1990. – С. 151–157.
- Benzinger E. M. Intensifiers in Current English / E.M. Benzinger [Electronic resource]. – Online access : <https://archive.org/details/intensifiersincu00benz>. – Title from title screen (viewed on August 14, 2016).
- Gold J. R. Locating the message: place promotion as image communication / J. R. Gold // Place Promotion: the Use of Publicity and Marketing to Sell Towns and Regions (J. R. Gold, S. V. Ward (eds)). – Chichester: Wiley, 1994. – Pp. 19 – 37.
- Hallett R. W. Official Tourism Websites: A Discourse Analysis Perspective / R. W. Hallett, J. Kaplan-Weinger. – Bristol : Channel View Publications, 2010. – 129 p.
- Leeuwen van, T. Ten Reasons Why Linguists Should Pay Attention To Visual Communication / T. Leeuwen van // Discourse and Technology: Multimodal Discourse Analysis. – Washington, D. C. : Georgetown University Press, 2004. – Pp. 7–19.
- Ling Ip. Analyzing Tourism Discourse: A Case Study of a Hong Kong Travel Brochure / I. Ling // LCOM Papers 1 (2008). – [Electronic resource]. – Online access : <http://www.english.hku.hk/LCOM%20paper/LCOM%20papers%20new,%20rev/2008%20vol1/1%20Tourism%20Discourse.pdf>. – Title from title screen (viewed on August 13, 2016).
- Mills D. A Dictionary of British Place-Names / D. Mills. – NY: OUP, 2011. – 576 p.
- Mykhaylenko V. V. On Correlation of Explicature and Implicature in Advertizing Discourse / V. V. Mykhaylenko [Electronic resource]. – Online access : <http://www.sworld.com.ua/index.php/ru/philosophy-and-philology-315/linguistics-and-foreign-languages-in-the-world-today-315/26198-315-008>. – Title from title screen (viewed on August 21, 2016).
- Schneider F. Visual Political Communication in Popular Chinese Television Series / F. Schneider. – Leiden: Brill, 2012. – 295 p.
- Stolz T. Total Reduplication: The Areal Linguistics of a Potential Universal / T. Stolz, C. Stroh, A. Urdze. – Berlin : Walter De Gruyter Incorporated, 2011. – 620 p.
- The UK Experience [Electronic resource]. – Online access : <http://www.theukexperience.com>. – Title from title screen (viewed on August 10, 2016).
- Thurlow C. Tourism Discourse: The Language of Global Mobility / C. Thurlow, A. Jaworski. – Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2010. – 282 p.

УДК 811.111'42'276.3

МАРЧИШИНА А. А.

(Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка)

ОСОБИСТІСНА/СОЦІАЛЬНА ІДЕНТИЧНІСТЬ: ГЕНДЕРНИЙ АСПЕКТ, ТЕКСТОВИЙ ВИМІР

У статті розглядаються особистісна й соціальна ідентичності з позицій соціолінгвістики й лінгвогендерології. Представлені підходи у трактуванні ідентичності зазначають роль природжених і набутих рис у процесі ідентифікації. Гендерний аспект ідентичності є втіленням соціального й культурного усвідомлення особою власної біологічної статі, що у постмодерністських художніх текстах набуває вербального вираження.

Ключові слова: особистісна ідентичність, соціальна ідентичність, гендерна ідентичність, текст.

Марчишина А. А. Личностная/социальная идентичность : гендерный аспект, текстовое измерение. В статье рассматривается личностная и социальная идентичности с позиций социолингвистики и лингвогендерологии. Представленные подходы трактовки идентичности указывают на роль врожденных и приобретенных черт в процессе идентификации. Гендерный аспект идентичности воплощает социальное и культурное осознание личностью собственного биологического пола, что в постмодернистских художественных текстах приобретает вербальное выражение.

Ключевые слова: личностная идентичность, социальная идентичность, гендерная идентичность, текст.

Marchyshyna A. A. Personality/social identity : gender aspect, text dimension. There exists a scholarly tradition to investigate identity both as an individual and social phenomenon. Therefore personality and social identities are viewed upon as a correlation between self-perception and its realization in social and cultural context. Identity is treated as a system of elements the scope and prevalence of which enable its division into varieties, types, models and regulate human activity in society. Personality and individual identities are most often analyzed in the domains of psychology, sociology, physiology and linguistics. Formation of personal identity begins in early childhood and continues till adulthood being affected by social framework thus defacing natural features. The process of self-perception is dynamic and subject to changes throughout which a person acquires individual features, copes with social adaptation and chooses gender priorities. The contemporary understanding of gender identity interprets it as a complex interaction of different elements, the result of purposeful activity of an individual based on his/her experience. Social identity is the result of identity evolution due to which individuals tried to integrate their personal sameness into the larger group or community they belonged to. Unlike personality identity, social identity is more dynamic, changeable, it does not provide the feeling

of continuity and depends on shifting of social moods, stereotypes, its boundaries are obscure and diffusive. Realization of gender identity within social framework in every historic period is different and presupposes adaptation of individual gender perception to social standards. Postmodern worldview releases gender constraints traditionally conditioned by biological sex and reveals plurality of gender identity realization. In the postmodernist world, a person creates his/her social identity in accordance with the conscious priorities designation, due to the targeting patterns and without relinquishing personal unique individuality. Postmodernist fiction embodies the contemporary approaches to gender identity description involving verbal means in textual gender identification.

Key words: personality identity, social identity, gender identity, text.

У зарубіжній та вітчизняній науковій думці склалася традиція досліджувати ідентичність як індивідуальний і соціальний феномен. Тому особистісна й соціальна ідентичності розглядаються як співвідношення самосвідомості та її реалізації у суспільно-культурному контексті. Незважаючи на складну структуру гендерної ідентичності, аналіз цього феномену, на думку багатьох дослідників, дозволяє констатувати його певну системність та об'єднання різноаспектних елементів у своєрідну єдність (Є. Г. Сеченова, Т. В. Данильченко, З. Бауман, О. І. Горошко та ін.). Вчені вважають, що кожен із найрізноманітніших проявів ідентичності, які класифікуються як види, підвиди, різновиди, типи, кластери, моделі тощо регулює діяльність людини як члена спільноти, виконуючи роль системотвірного елемента [Горошко 2009].

Мета статті – з'ясувати ознаки особистісної й соціальної ідентичностей та їх вербального втілення в текстах англійської постмодерністської прози.

Завдання: здійснити огляд теоретичних джерел та узагальнити погляди дослідників на проблему ідентичності в соціо-психологічній та лінгво-культурологічній царинах; встановити особливості особистісної й соціальної ідентичностей як складноструктурованих феноменів; розглянути особистісну/соціальну ідентичності у гендерному ракурсі; схарактеризувати функціонування особистісної/соціальної гендерних ідентичностей у постмодерністському художньому тексті.

Об'єктом дослідження є особистісна й соціальна ідентичність, **предметом** – гендерний аспект вияву особистісної й соціальної ідентичності у постмодерністській прозі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сучасна наукова думка пропонує широкий спектр видів ідентичності та критерії їх виокремлення. До уваги береться ступінь індивідуалізованості аспекту «Я», його особисті та соціальні якості, усвідомлені та неусвідомлені ним ознаки, міра входження в соціальну групу чи відсторонення від неї, рольові позиції в цій групі тощо. Огляд джерел соціального, соціологічного, психологічного й фізіологічного спрямування дозволив констатувати той факт, що найбільш частотними є виділення двох основних різновидів ідентичності: особистісної (особистої, персональної, індивідуальної, власної) та соціальної (групової, колективної).

Особистісна ідентичність притаманна індивіду як самовизначення, self-definition (З. Бауман), як Я-ідентичність (Ю. Хабермас), «Я-концепція» (Х. Теджфел, Дж. Гернер). Еволюціонування особистісної ідентичності із філософської парадигми прослідковується із тези Ж.-П. Сартра про людину як про істоту, яка творить сама себе; постулату Г. Шпета про духовне самовизначення людини; роздумів Бруно Шульца про «стихію ества»; твердження В. Стуса про «самособоюнаповнення». Конструювальну сутність індивідуальної ідентичності визнає З. Бауман. На його думку, «ідентичність має радше бути винайдена, ніж відкрита» (invented rather than discovered) [Bauman 2010, с. 15], і формування ідентичності починається з народження, упродовж дорослішання й ототожнення себе із такими аспектами ідентифікації, як нація, держава, інші соціальні рамки (frameworks) та інституції, що іноді зводять нанівець «природжені» (natural) ознаки ідентичності. Процес розвитку самосвідомості – безупинний, зміна особистісної ідентичності передбачає переміщення акцентів у ціннісному спектрі, набуття нових характеристик та втрату старих, розвиток соціально-культурної адаптації та саморегуляції, що допомагає індивідові утверджуватися як особі з певними гендерними пріоритетами у певному соціальному статусі.

Гендерний підхід у тлумаченні особистісної ідентичності полягає в усвідомленні її структури як складного біологічного, соціального й психологічного феномену, що розвивається в конкретних соціальних умовах, тому категоріальний зміст гендерної

ідентичності у психології – це «елемент загальної культури Я-концепції особистості в рамках буттєвого підходу» [Ожигова 2006, с. 9]. Іншими словами, представники сучасної психологічної науки більше не розглядають гендерну ідентичність як процес соціального конструювання біологічних компонентів, а як складну взаємодію фізіологічних («організмічних» – Л. М. Ожигова), психологічних і соціальних факторів, смислотвірним інструментом якої є усвідомлена, цілеспрямована діяльність самої людини, опосередкована її власним досвідом. Динамічність самоусвідомлення під впливом соціокультурних факторів констатує і Ж. Липовецький, на думку якого ідентичність у постмодернізмі – це «рухомий ситуативний аспект особистості» [Липовецький 2003, с. 11]. Гендерна ідентичність вважається видом особистої, підвидом індивідуальної та різновидом ідентичності в цілому [Матузкова 2014, с. 14].

Гендерна особистісна ідентичність у тексті може формулюватися як самим персонажем прямою мовою: *“I just want to be normal, and normal is being a girl. I’m tired of not being myself, I’m tired of being confused. I just want to be a girl. I have no future as a man”* [Peters, с. 6] (юнак-трансгендер висловлює усвідомлений вибір власної ідентичності), так і іншими дійовими особами: *It must be horrible to be in the wrong body, to have this dual identity. I knew he suffered. <...> It wasn’t my fault I got the body he wanted* [Evelyn] (сестра юнака-трансгендера помічає братове невдоволення власною біологічною статтю). Художні твори епохи постмодернізму репрезентують зміну суспільної моралі й виводять на поверхню проблематику плюральності гендерної ідентичності, що різко відрізняється від усталених соціокультурних стереотипів і створює певний прецедент. Однак культура покликана створювати той контекст, з яким співвідноситься індивідуальне вирішення [Козловски 1997, с. 86]. В іншому випадку, особистість трансформує культуру, продукуючи нові знання, і в такий спосіб ідентифікує себе: «Ідентичність зберігається і утримується лише в перетвореннях, метаморфозах індивідуального Я» [там само, с. 88].

Отже, з постмодерністських світоглядних позицій, особистість набуває ширших можливостей реалізувати той тип гендерної ідентичності, який є результатом її індивідуального досвіду, що охоплює не тільки пасивне засвоєння певних суспільних норм і стереотипів гендерної ролі, а творче перетворення, наслідок усвідомленого вибору, адаптацію біологічних, вроджених ознак і властивостей до набутих індивідуальних потреб в умовах соціокультурного середовища.

Формування *соціальної ідентичності* є наслідком еволюції феномену ідентичності, відповідно до якої окремі індивіди у соціально-історичній розмаїтості прагнули інтегрувати власну неповторну самість у більш численні об’єднання з опорою на спільні категоріальні ознаки [Зубенко 2005]. Згідно з З. Бауманом, як тільки індивід намагається розширити рамки «природних» ознак ідентичності (стать, етнос, нація) й виявляє особистісні риси, він/вона шукає “a ‘we’ ” – однодумців, індивідів зі схожими ознаками, щоб відчути себе в безпеці й не маргіналізуватися [Bauman 2010, с. 24]. Соціальна ідентичність дає впевненість, відчуття приналежності до групи (за З. Бауманом – *togetherness*), однак, на відміну від особистісної ідентичності, соціальна ідентичність швидше змінюється і не дає такого відчуття безперервності, як індивідуальна. Зміна соціальної ідентичності, її перехід в іншу, трансформація її складників є менш стресовим процесом для індивіда, ніж корегування особистісної ідентичності.

У теорії символічного інтеракціонізму Дж. Міда ідентичність розуміється як здатність людини сприймати свою поведінку і життя загалом як зв’язне, єдине ціле [Mead 1946], тому розмежування між самодетермінацією й соціальною детермінацією відбувається через виділення таких аспектів ідентичності, як *I* та *me*. При цьому *I* представляє людину, яка здатна реагувати на соціальне оточення своїм неповторним, індивідуальним способом, а *me* описує людину як таку, чий вчинки зумовлені соціально заданими настановами і звичками. Пояснення, інтерпретація поведінки кожного індивіда повинна враховувати ці обидва аспекти, що у своїй відмінності становлять синергетивну єдність ідентичності.

Виділення І. Гоффманом *соціальної, особистісної та Я-ідентичності* має на меті не тільки протиставити самоусвідомлення та його позиціонування у соціально-культурних умовах, але й розрізнити об'єктивні чинники формування особистісної ідентичності (біолого-еволюційні, тілесні, етнічні, релігійні тощо) та суб'єктивні ознаки ідентичності (усвідомлення власної неповторності, відчуття індивідом себе у кожній життєвій ситуації та особистісні висновки з неї, розуміння власної неперервності, своєрідності) – відповідно в особистісній та Я-ідентичності [Goffman 1963; Goffman 1964].

Діалектиці співвідношення індивідуального й колективного в ідентичності відводиться значне місце в теорії Е. Д. Сміта, згідно з якою саме поняття національної ідентичності має зрівноважувати ці два аспекти буття індивіда [Сміт 2004, с. 24]. Таке злиття неможливе без залучення чуттєвого наповнення розуміння ідентичності, емоційного складника ідентифікації. Лише переживання, що відчуваються особою, можуть переходити з індивідуальних у загальні, спільнотні, й навпаки.

Ідентифікування себе як носія соціальної ідентичності допомагає захиститися від стресових впливів за допомогою усвідомлення приналежності до групи. Однак докорінні зрушення в сучасній цивілізації руйнують традиційні форми ідентичності, роблячи їх несталими, рухливими, розмиваючи їхні межі й сприяючи утворенню нових, гібридних різновидів ідентичності. Трансформація соціальних типів ідентичності призводить до того, що людина потрапляє в досить складну ситуацію: індивід із сформованою особистісною ідентичністю змушений переглядати власні обов'язки й моделі поведінки відповідно до того, як видозмінюється соціальна ідентичність, з якою він/вона ототожнює себе.

Отже, з одного боку, процес ідентифікації ускладнюється внаслідок розмивання меж інституціалізації в суспільстві, зміни способів впливу соціуму на становлення власної, особистісної самості. З іншого боку, посилюється роль особистості в утвердженні власного місця в соціальному оточенні, виробляється здатність гнучко реагувати на зміни, зберігаючи й розширюючи свою ідентичність [Зубенко 2005].

В умовах постмодерністських соціокультурних і парадигмальних трансформацій соціальна ідентичність актуалізується на засадах усвідомленого вибору особи, із збереженням цілісного «Я» в мінливому світі із швидкоплинними цінностями. Можна вважати сформованою соціальною ідентичністю героїні роману Е. Оуклі, оскільки оповідач узагальнює перелічені риси (*young women are supposed to be: At twenty-two, Matilda Cressey had been all the things young women are supposed to be: vulnerable, naïve, trusting, thin, pretty, dependent, decorative, wilful, inconsistent, self-centred, filial, passionate, unassertive, curious, angry, daring, eager, afraid, drawn to babies and chocolate, and enormously keen to find a permanent solution to everything*) [Oakley 1991, с. 14]. Проте навіть цей стереотипний образ кінця ХХ ст. відрізняється від культурних приписів щодо жіночої поведінки, що побутували у суспільстві початку століття.

Постмодерністський погляд на соціальну ідентичність висловлюється, зокрема, у дослідженні А. С. Зубенко, яка вбачає у ній комплексний суспільний феномен, форму соціального пізнання, результат опосередкованого досвіду, хоч зроблений у праці висновок неможливо вважати вичерпним: «стосовно особистісної ідентичності соціальна ідентичність розглядається як більш широке поняття» [Зубенко 2005, с. 8]. Певною мірою, соціальну ідентичність можна вважати гіперонімічним утворенням стосовно особистісної, за умов наявності комплексу ознак як у окремої особистості, так і в тієї соціальної групи, з якою вона/він себе ідентифікує.

Особливим видом соціальної ідентичності є гендерна ідентичність, яка репрезентує усвідомлення індивідом себе як представника певної статі, як виразника певних гендерних пріоритетів, як сповідувача таких цінностей, які є значущими для виконавця релевантної гендерної ролі. Гендерна ідентичність є наслідком гендерної соціалізації, у ході якої дитину виховують відповідно до загальноприйнятих у суспільстві уявлень про відповідність статі й соціальної ролі, зазвичай – згідно із панівними стереотипами про «чоловіче» й «жіноче».

Така система соціальних стандартів «гендерує» члена суспільства, формує самооцінку й окреслює межі особистісної гендерної ідентичності.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Особистісна ідентичність і соціальна ідентичність є взаємопов'язаними й взаємозалежними різновидами ідентичності, які визначають її системність. Гендерна ідентичність є результатом когнітивно-емоційного конструювання індивідом тотожності самому собі. Трансформація стереотипних образів гендерної ідентичності відображається у постмодерністській прозі й створює новітнє уявлення про плюралізацію гендерної сутності. Перспективним видається можливість розгляду різновидів гендерної ідентичності у міжпарадигмальному ракурсі, у різножанрових текстах та в ідіостильовій варіативності.

Література

- Горошко Е. И. Коммуникативная виртуальная идентичность : гендерный анализ / Е. И. Горошко // Филологические заметки. – Пермь, Скопье, Любляна, Загреб. – 2009. – Перм. гос. ун-т, Вып. 7. – Ч. 2. – С. 93–105.
- Зубенко А. С. Взаємодія особистісної та соціальної ідентичності (соціально-філософський аналіз) / А. С. Зубенко : автореф. ... дис. канд. філос. наук 09.00.03 – соціальна філософія та філософія історії. – Харків, 2005. – 20 с.
- Козловски П. Культура постмодерна: общественно-культурные последствия технического развития : пер. с нем. / Петер Козловски. – М. : Республика, 1997. – 240 с.
- Липовецкий Ж. Третья женщина. Незыблемость и потрясение основ женственности / Жиль Липовецкий. – СПб. : Алетейя, 2003. – 495 с.
- Матузкова О. П. Англійська ідентичність як лінгвокультурний феномен : когнітивно-дискурсивний аспект : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. філол. наук : спец. 10.02.04 „Германські мови” / О. П. Матузкова. – Одеса, 2014. – 40 с.
- Ожигова Л. Н. Гендерная идентичность личности и смысловые механизмы ее реализации: автореф. дис. на соискание науч. степени докт. психол. наук : спец. 19.00.01 „Общая психология, психология личности, история психологии” / Людмила Николаевна Ожигова. – Краснодар, 2006. – 47 с.
- Сміт Е. Д. Націоналізм: теорія, ідеологія, історія / Ентоні Д. Сміт. – К. : К.І.С., 2004. – 170 с.
- Bauman Z. Identity : Conversations with Benedetto Vecci / Zigmunt Bauman. – Cambridge : Polity Press, 2010. – 104 p.
- Evelyn J. Mom, I need to be a girl / Just Evelyn. – Imperial Beach : Walter Trook Publishing, 1998. – 77 p. – Електронний ресурс. Режим доступу : http://www.transfigurations.co.uk/filestore/Mom_I_need_to_be_a_girl.pdf
- Goffman E. Stigma : Notes on the management of spoiled identity / Erving Goffman. – Englewood Cliffs : Prentice-Hall, 1963. – 147 p.
- Goffman E. The neglected situation / Erving Goffman // American Anthropologist. – 1964. – V. 66. – N 5.– Part 2. – P. 133–136.
- Mead G. H. Mind, self and Society / G. H. Mead. – Chicago: The University of Chicago Press, 1946. – 400 p.
- Oakley A. Matilda's Mistake / Ann Oakley. – L. : Flamingo, 1991. – 167 p.
- Peters J. A. Luna / Julie Ann Peters. – Електронний ресурс. Режим доступу : <http://www.bestfreenovels.net/Young-adult/Luna/>

УДК 811.112.2'38'42: 821.112.2

МУКАТАЄВА Я. В.

(Чорноморський національний університет ім. Петра Могили)

РІЗНОВИДИ ЧУЖОЇ МОВИ У РОМАНІ Й. В. ГЕТЕ «СТРАЖДАННЯ ЮНОГО ВЕРТЕРА»

У статті розглядаються різновиди чужої мови в романі Й. В. Гете «Страждання юного Вертера». Аналізуються форми репродукції авторського і чужого мовлення та їх стилістичні функціональності. Значну увагу зосереджено на аналізі індивідуального стилю автора.

Ключові слова: проблеми мовної репродукції, авторська мова, чужа мова, індивідуальний стиль автора

Мукатаєва Я.В. Разновидности чужой речи в романе Й. В. Гете «Страдания юного Вертера». Анализируются формы репродукции авторской и чужой речи и их стилистические функциональности. Особое внимание сосредоточено на анализе индивидуального стиля автора.

Ключевые слова: проблемы речевой репродукции, авторская речь, чужая речь, индивидуальный стиль автора

Mukataieva Ya.V. Varieties of foreign language are observed in the novel by J.W.Goethe “The sorrow of young Verter”. The forms of reproduction of author's speech and foreign speech and their stylistic functionality are analyzed. Major amendment is focused on analysis of the individual style of the author. Varieties of foreign language in the novel by J.W.Goethe “The sorrow of young Verter”. The author of the article emphasizes that in the novel there is a variety of stylistic functionality of the forms of reproduction of the author's and a foreign language. Attention is focused on the fact that in description of a foreign language the dialogical speech plays an important role. It is mentioned that an effective form of reproduction of the foreign language is an improper-direct speech which is an integral part of the author's style in the novel by J.W.Goethe "The sorrow of young Verter".